

НАЗАРИ УЛАМОИ МУОСИРИ ТОЧИК ДАР МАВРИДИ САҲОБА

[Тоҷикӣ – Тажикӣ – طاجيکيۀ]

**Иқтибос аз китоби «ШИНОХТ ВА МАҚОМИ
САҲОБА (Р) ДАР ИСЛОМ»**

МУАЛЛИФ
МУҲАММАДИҚБОЛИ САДРИДДИН

2011 - 1432

IslamHouse.com

﴿آراء علماء المعاصرين الطاجيك في الصحابة﴾
«باللغة الطاجيكية»

إقتباس من كتاب: «مقام الصحابة ومكانتهم في الإسلام»

محمد إقبال صدر الدين

2011 - 1432

IslamHouse.com

НАЗАРИ УЛАМОИ МУОСИРИ ТОҶИК ДАР МАВРИДИ САҶОБА

Мардуми мусалмони тоҷик аз ҳамон ибтидои пазириши Ислом пайрави аҳли суннат ва ҷамъоат буда, дилҳои эшон дар тӯли таърихи наздик ба якуним ҳазор сол аз муҳаббати саҳобагони Расули акрам (с) ва дигар бузургони садри Ислом лабрез мебошад. Онҳо дар муҳаббати асҳоб ва ёрони Паёмбар (с) аз ифроту тафрит дури намуда, дар шинохти фазлу азамат ва ҷойгоҳи рафъи эшон равиши эътидолро дар пеш гирифтаанд.

Онҳо ҳеҷ гуна ифтиро (дурӯғбофӣ) ва зулмеро нисбат ба бузургони садри Ислом ва ёрони Расули акрам (с) аз касе напазируфтаанд. Инак, назари чанд тан аз шахсиятҳои барҷаста ва ходимони намоёни динро дар бораи мақом ва ҷойгоҳи саҳобагони Расули акрам (с) ва бузургони садри Ислом манзури хонандагон менамоем. Онҳо бо мутолиъаи назари ин бузургон метавонанд мавқеи феълии донишмандон ва ҳамин тавр мардуми мусалмони тоҷикро дар бораи бузургон ва пешвоёни садри аввал ба даст оваранд.

**Назари Раиси Маркази исломии
Ҷумҳурии Тоҷикистон
Шайх Амонуллоҳ Неъматзода**

Бисмиллоҳир-раҳмонир-раҳим

*Алҳамду лиллоҳи раббил ҷоламин. Вал ҷоқибату
лилмуттақин вассалоту вассалому ҷало расулиҳи
Муҳаммадин ва ҷало олиҳи ва асҳобиҳи аҷмаъин.*

Аммо баъд, дурусту солим ниғаҳдоштани ақида мавзӯи муҳимми имрӯза мебошад. Афкор ва ақидаи ноҷо гоҳо қавмҳо ва миллатҳоро ба арсаи нобудӣ мебарад. Дар шароити истиқлолияти миллӣ шукронаи озодии диниро карда ҳар фарди мусалмон намозу ибодати худро ба ваҷҳи дуруст адо намояд. Шинохтани асҳоби Расули ақрам яке аз масоили эътиқодӣ аст. Гарчанде он аз ҷумлаи аркони дин ҳам набошад, лекин василаи пешорӯйи дурусти шинохтани аркони дин буда, фазилати асҳоби Расули карим бояд назди ҳар як мусалмони равшанзамир собит бошад. Дар садри аввали Исломи ҷуноне, ки дар ривояти Ибни Умар омадааст, ин маъно дуруст эътибор дорад.

Бухорӣ аз Ибни Умар ривоят мекунад, ки гуфт: «*Мо дар замони Паёмбар (с) касеро ба Абубакр, баъд аз он ба Умар, баъд аз он ба Усмон баробар намендонистем ва фазилат миёни бақияи асҳоби Паёмбар (с) намегузоштем*». Аз ин рӯ мабной дурусти ҷунин назар

дар замони босаодати Расули Худо (с), албатта бар асли шаръӣ бар мегардад, зеро фазилати онҳо ба эътибори қурбати онҳост ба Ҳақ таъоло ва хидмати онҳост бар Расули мубаллиғи Ў таъоло биттабъ. Маълум аст, ки ҳам дар замони Расули Худо (с) ва ҳам баъди вафоти он Ҳазрат (с) Абубакру Умар ва дигар ёрони вафодори Расули ақрам (с) дар хидмати дин ва Қуръон ва суннат камари ҳиммат баста, ҷону мол ва ҳастии худро дарег надоштанд, то нури эмон шаъшаъа афканд ва калимаи тавҳид ҷаҳонгир шуд. Имрӯз баъд аз гузашти сад солаҳо дар ҳаёти амн ва рафоҳияте, ки умр ба сар мебарем нодида гирифтани ранҷу заҳматҳои кашидаи эшон аз рӯйи инсоф набуда носипосии Худованди таъолост.

Ҷумҳури уламои аҳли суннат ва ҷамоъат бар афзалияти асҳоби Расули карим (с) эътиқод доранд ва онҳоро бар тамоми пайравони умматҳо афзал мешуморанд ва дар ҳаққи онҳо носазо гуфтан ва дашном доданро шаръан ҷоиз намедонанд, зеро чунин афъоли ноҷо аз рӯи нифоқ меҳезад ва нахустин касоне, ки дар муҳити Мадинаи мунаввара забони таън дароз намудаанд, яҳудон ва мунофиқони Мадина буданд.

Шиноҳти ҳуқуқи асҳоби Паёмбар (с) дар зимаи ҳар фарди мусалмон аст. Дар шароити имрӯзӣ, ки муҳити динии кишвар ба афқору назарҳои аз берун

ворид шуда ва ба ақидаи мардуми мусалмони тоҷик номувофиқ ва тазодҳои фикри рӯ ба рӯст, ниғаҳдоштани ақидаи солим ва хусни назар дар ҳаққи гузаштагони солеҳ аз воҷиботи имон ба шумор меояд. Аз ин ҷост, ки ҳама қасоне, ки дар ин мавзӯи ҳассос меҳоянд иқдоми намоёнд, маслиҳат ва тавсия меодам, ки эҳтиётро дар ҳама ҷониби ин масъала мадди назар дошта бошанд ва боиси ғитнаҳои навбатӣ ва эҷоди мушкилоти нав дар ҷомеаи кунунии тоҷик нагарданд.

Ниғаҳдоштани ақидаи солим ва парҳез намудан аз ҳама тамоюлоти ноҷо дар зеҳн ва фикр ва амали шудани орзуву афкори нақӯву писандидаро аз даргоҳи Парвардигор масъалат дорам.

Сўҳбат бо домullo
Муҳаммадии Қумсангири

Домуллои мўхтарам назари шумо дар мавриди саҳобогони Расули акрам (с) чист?

Бисмиллоҳир-раҳмонир-раҳим

Алҳамдулиллоҳи раббил ʔоламин вал оқибату лил муттақин, ассалоту вассалом ʔало ашрафил анбиёи вал мурсалин ва ʔало олиҳи ва асҳобиҳи аҷмаъин.

Аммо, баъди ҳамди бар Худо ва салавати бар Расулу олу асҳобаш, назари банда дар ҳаққи асҳоби киром (р) ин аст, ки Худованд он зотҳоро дар Қуръон мадҳу сано гуфта, онҳоро ба некӣ сифат кардааст.

Худованд мефармояд:

﴿وَالسَّيْقُونَ السَّيْقُونَ ﴿١٠﴾ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾﴾ [الواقعة ١٠-١٢]

«Ва сабқаткунандагон, сабқаткунандагонанд. Эшон муқаррабонанд, дар боғҳои пурнеъмат».

(Сураи Воқеъа, оятҳои 10-12)

Имом Аҳмад аз ҳазрати Оишаи Сиддиқа (р) ривоят кардааст, ки Расули Худо (с) аз асҳоби киром пурсид: «Оё шумо медонед, ки сабқаткунандагон ба сӯи зилли (сояи) худовандӣ дар рӯзи қиёмат, чӣ касоне мебошанд? Саҳобогони киром арз намуданд, ки: Худо ва Расулаш беҳтар медонанд. Он Ҳазрат (с) фармуданд: Сабқаткунандагон касоне ҳастанд, ки ҳар гоҳ ба сӯи ҳақ даъват шаванд, онро мепазиранд ва ҳар

гоҳ аз онон ҳақ талаб карда шавад, онро адо мекунанд ва дар ҳаққи дигарон чунон қазоват мекунанд, ки дар ҳаққи худашон қазоват мекарда бошанд».

Ин оятҳо дар шаъни саҳобогон нозил шудааст, ки онҳо собиқинанд. Аз ибтидои зуҳури Ислом онҳо ҳамнишин ва ҳамсӯҳбати Паёмбар (с) буда, дар ҳамаи ҳолатҳо баро иэълои калиматуллоҳ мубориза карда барои барқарор кардани дини Ислом, ҳатто ҷонҳо ва молҳояшонро фидо кардаанд.

Дар ҳама дунё тақрибан Исломо чорӣ карданд. Ба дараҷаи саҳоба ғайри худашон, дигар на тобеъин ва на табаъи тобеъин намерасанд. Дар хусуси баландии дараҷаи саҳоба дар китобҳо ривоят аст, ки валиюллоҳ ва авлиёҳое, ки ғайри саҳоба ҳастанд ба дараҷаи камтарини саҳоба намерасанд. Мисол меоранд, Ваҳшиё, ки қотили Ҳамза (р), амаки Паёмбар (с) буд, пас, Ислом оварда сӯҳбати Русулудллохро дарёфтааст, ҳамон касро дараҷааш аз Увайси Қаранӣ, ки дар табақаи авлиё аз ҳамаи авлиёҳо дараҷааш баланд аст ва дар батни модараш аломоташ маълум будааст, ҳамон қотили Ҳамза мартабааш аз Увайси Қаранӣ баланд аст. Чаро? Барои он, ки Увайси Қаранӣ тобеъин аст, вале қотили Ҳамза (р) тавба карда саҳоба шудааст, аз ин рӯ дараҷаи ҳабаши баланд аст.

Онҳоро Худованд ҳудаш «собиқун ва муқаррабун» гуфтааст.

Дар шаъни онҳо назари ман ин аст, ки онҳо бисёр зотҳои бузург ва дар Ислом бисёр дараҷаву мартабаҳои баланд доранд.

Баъд аз паёмбарон онҳо ҳамин хел зотҳо ҳастанд, ки онҳоро Ҳазрати Расули Худо (с) дар ҳадисхояш сифат кардааст. Масалан, дар ҳадисҳо омадааст:

Аз Абдуллоҳ ибни Муғаффали Музаннӣ омадааст, ки Расули Худо (с) фармудааст: Аз Худо битарсед дар мавриди саҳобагонам! Аз Худо битарсед дар мавриди саҳобагонам ва баъди ман ба онҳо ҳеч ғараз нагиред. Касе онҳоро дӯст доштааст, пас ба сабаби дӯстдорию ман онҳоро дӯст доштааст ва касе онҳоро бад дидааст, пас ба сабаби бадбинию ман эшонро бад дидааст ва касе онҳоро азият кардааст, дар ҳақиқат, маро азият кардааст ва касе маро азият кардааст, пас ба таҳқиқ, Худоро азият кардааст ва касе Худоро азият кунад, ба зудӣ ўро Худо ба азоб мегирад.¹

Ривоят аст аз Ҳуҷр ибни Ҳуҷр, аз Ирбоз ибни Сория, аз Расули Худо (с), ки фармудааст: Бар шумо лозим аст, ки суннат ва равиши маро бигиред.

Боз суннат ва равиши хулафои рошидини маҳдийинро (яъне, онҳо рошиданд роҳнамоянд, маҳдиянд роҳ ёфтагонанд) лозим бигиред ва бо дандонҳои курсиатон сахт бигазед.

1- Тирмизӣ саҳеҳаш доништааст, Ибни Ҳаббон ва Аҳмад низ.

Дар бораи суннат гуфтааст, ки роҳу равиши Паёмбар (с) ва саҳобаҳоро маҳкам бигиред. Яъне роҳу равиши онҳоро бо дандонҳои курсӣ бидоред.

Ҳар чизеро, ки одам бо дандони курсиаш мегарад, бисёр саҳту маҳкам мегарад.

Дар ҳақиқи он зотҳо ҳамин ривоятҳо ва далелҳо ҳаст, ки ба рошид будану маҳдӣ буданашон мисли ситора ва чароғ ҳастанд, ки ба онҳо пайравӣ мекунем. Дар дин асл ва асос инҳо ҳастанд: Аввал китобуллоҳ, яъне Қуръони карим. Дуввум, суннати Паёмбар (с). Саввум, осори саҳоба, яъне хабарҳое, ки аз саҳоба ба мо расидаанд. Асли дину шарии мо ҳаминҳо аст. Ҳар касе аз инҳо берун биравад, бар хилофи роҳу равиши Паёмбар (с) ва роҳу равиши саҳоба буда ва аз роҳи савоб берун мешавад. Ақидаи банда ва назари банда ҳамин аст. Мо бояд то ҳадди имкон суннат ва равиши онҳоро пайравӣ кунем. Паёмбар (с) дар як ҳадиси муборакашон фармудаанд:

«Беҳтарини асрҳо асри ман аст, он гоҳ касоне, ки пас аз он меоянд, боз касоне, ки баъди онҳо меоянд ва пас аз онҳо дурӯғ паҳн (пахн) мегардад».

Беҳтарини аср шуда наметавонанд, магар касоне, ки адолат дошта ва пойбандии саҳте ба дин доранду амалҳои хуб анҷом медиҳанд.

Баъд аз саҳоба боз тобеъин, ки инҳо баъд аз саҳобагон тобеъи онҳо шуданд. Баъд аз онҳо табаъи тобеъин, ки

пайрави тобеъин шуданд, ки инҳо табақаи саввум ҳастанд.

Ҳамаи се қарн, ки қуруни салосаанд ва «маш- худун бил хайрашон» мегӯянд, ҳама равиши онҳо ба қулли ба хайру савоб буд.

Домуллои мӯхтарам назар ва ҳукми шумо дар мавриди носазо гуфтан ва бадгӯӣ кардани саҳобагон чист?

Дар мавриди шахсе, ки сухани баду носазое дар шаъни он бузургворон гӯяд, дар ин ҷо ба ҳамин далелҳо, ки саҳобагон зотҳои бузург буданду собиқин ҳастанд ва дар Ислом собиқа доранд ва мавсуф ба сифатҳои нек ҳастанд ва ба далелҳои қатъӣ собит ҳаст, ки касе ба хилофи ин гуфтаҳо дар шаъни онҳо таҳқиру мазаммат ва ё онҳоро мубтадиъ ё, ки фосиқ мегӯяд, ё ғайриодилашон мехонад, инҳо ҳамааш дар шаъни онҳо гуноҳ аст ва дуруст нест ва номашрӯъ аст. Паёмбар (с) дар як ҳадиси муборакашон фармудаанд: *«Ёрони маро мавриди эҳтиром қарор диҳед, зеро онҳо беҳтаринҳои шумо ҳастанд».*

«Ин ҳадисро Аҳмад, Насоӣ ва Ҳоким дар китобҳои овардаанд»

Яъне, саҳобаҳои маро мавриди иззату эҳтиром қарор бидиҳед ва аз онҳо ба неки ёд кунед, на ба бадӣ, зеро онҳо беҳтаринҳои шумо ҳастанд. Дар шаъни онҳо сифатҳои неки ҳамида бисёранд. Агар аҳли бидъату ҳаво онҳоро мазаммату тўҳмат мекунанд ва дигар

суханҳои таҳқиромез мегӯянд, ҳамаи инҳо нодуруст аст ва гуноҳи бузург мебошад.

Домуллои мӯхтарам! Дар охир шумо чӣ таманниёт ва гуфтаниҳо барои ҷавонони кишварамон доред ва иншоаллоҳ, ки назар ва раъйи шумо дар ҷомеаи мо аз ҷойгоҳи махсус бархӯрдор аст.

Аввалан, барои тамоми мардуми мусалмон ва хусусан барои ҷавонони азизи кишварамон, ки ояндаи ин марзу бум ҳастанд ва сарсабзиву шукуфоии ин кишвар ба онҳо вобастагии зиёд дорад, таманниёти онро дорам, ки Худованди таборак ва таъоло сихҳатмандиву осудахотириро насибашон гардонад, то дар таҳсилоту корҳояшон муваффақ бошанд ва барояшон ҳаминаро хотиррасон кардани ҳастам, ки баъда, умрам аз 80-сол гузаштааст ва дар ин ҳаёти худ, рӯзҳои гуногунро аз сар гузаронида, пастию баландиҳои зиёдеро дидаам ва устувориамро дар ҳама ҳолатҳо дар ақидаву мазҳабам нигоҳ доштаам ва то ҷое, ки тавониста бошам хидматамро барои дину мазҳабам, чи аз нигоҳи тадрис ва навиштани рисолаҳои гуногун, анҷом додаам ва шуморо падарвор насиҳат намудани ҳастам, ки бобову аҷдоди мо тоҷикистониён, дар таърихи беш аз ҳазор сола, пойбанд ба Исломи азиз ва пайрави «Аҳли суннати вал ҷомоъат», хусусан мазҳаби Имом Абуҳанифа (р) ҳастанд ва ин мазҳабест, ки дар ҳама

ҳол, миёнаравӣ ва эҳтиёткориро пеша кардааст ва буғзу кина ва бадбинию таҳқирро дар масири гузаштаи таърих, ба касе раво надидааст ва ҳамеша равиши «Ал-хуббу филлоҳи вал-буғзу филлоҳ», яъне дўст доштан ва бад дидан, дар оне ки ризои Парвардигорро дарёфтган бошад, ихтиёр кардааст ва равиши ин мазҳаб пайравонашро, ба Паёмбар (с) ва асҳоби гиромии он Ҳазрат ва тобеъину табаъи тобеъин ва солеҳони гузаштамон алоқамандии хайрхоҳонаро таълим медиҳад. Аз ин хотир, аз ҷавонони азиз хоҳиши онро дорам, ки тамассук ва пойбандӣ ба ин равиш дошта бошанд, то иззату шарафи бобову аҷдодашонро ҳифз карда тавонанд. Вассалому ғалайкум ва раҳматуллоҳи ва баракотух.

Устод Муҳаммадшариф Ҳимматзода, роҳбари маънавии ҲНИТ

Мавқеъи саҳоба аз назари аҳли суннат ва ҷамоат

Назари аҳли суннат ва ҷамоат нисбати асҳоби Расул (с), мавқеъи мўътадил ва беҳтарин мебошад. Тавре, ки Имом Абуҳанифа (р) дар Фикҳи акбар, ки мансуб ба ўст, чунин роҳнамоӣ кардааст: «Касеро аз асҳоби Расули Худо (с) чуз ба хайру некӣ ёд намекунем». Имом Таҳовӣ (р) ақидаи Абуҳанифа ва асҳобашро дар масъалаи асҳоби Расули Худо (с) чунин баён мекунад: «Асҳоби Паёмбар (с)-ро дўст медорем ва дар дўстдоштани касе аз онҳо ифрот намеварзем ва аз ҳеҷ кадоме аз эшон бароат эълон намекунем. Ҳар касе, ки эшонро бад бинад ва зикри хайр накунад, ўро бад мебинем.

Тамоми саҳобагонро чуз ба некӣ ёд намекунем. Дўст доштани эшон, дину имону эҳсон аст ва бад дидани онҳо, куфру нифоку тўғён». Худованди таъоло барои ёрону асҳоби Расули Худо (с) фазлро ато кардааст, ки касе аз уммат ба онҳо баробар шуда наметавонад. Онҳо баргузидагони Худованди таъоло барои сўхбату ёрӣ додани Расули Худо (с) буданд. Аммо дар дигар фазилатҳо афроди ин уммат метавонанд, бо ҳам мунофасат дошта бошанд. Ва мо барои якеро бар

дигаре дар фазл бартарӣ додан, далелу хуччате надорем. Зеро меъёри бартариин афроди ин уммат, дар фазл ва бузургӣ, чуз назди Худо бар касе маълум нест. Худованди таъоло дар баёни меъёри мазкур мефармояд:

«Бешак, мукаррамтарини шумо дар пешгоҳи Худо, ботақвотарини шумост». Аз ин рӯ, мо наметавонем якеро бар дигаре, дар фазлу бузургӣ, тарҷеҳ бидиҳем, ба чуз саҳобагон, ки касе ба онҳо дар ин фазл баробар шуда наметавонад.

Уммати Ислом дар тафзилу хайрияти асҳоби Расули Худо (с) бар дигар наслҳо ва афроди уммат иҷмоъ кардаанд. Ва далели ин тафзил ҳадисест, ки ба ҳадди тавотур расидааст ва дар он омадааст: *«Беҳтарини қарнҳо, (наслҳо) қарни ман аст, сипас онҳое, ки пас аз эшон меоянд, сипас онҳое, ки пас аз онҳо меоянд...».*

Аксари уламо, бо тақя ба ҳамин ҳадиси набавӣ, фазли саҳобагонро бар дигар наслҳои уммат собит медонанд. Ҳамаи уламо қоил бар инанд, ки ҳеҷ амале ба фазилати саҳоба баробар намегардад, чунки онҳо Паёмбар (с)-ро дида, бо ӯ мусоҳиб гаштаанд. Аммо онҳое, ки ҳамроҳи Паёмбар (с) аз дин дифоъ кардаанд ва бо гузашт аз ҳама чизи худ ҳамроҳи ӯ ҳичрат намудаанд ва аз Расули Худо (с) дин ва шаръи Худоро омӯхта, ба наслҳои баъдӣ расонидаанд,

бидуни шак, ҳеҷ кас ба эшон баробар шуда наметавонад.

Имом Аҳмад (р) мегӯяд: «Камтарин касе, ки ба Паёмбар (с) ёри кардааст, беҳтару фозилтар аст, аз онҳое, ки Паёмбар (с)-ро надидаанд. Агарчӣ афроди асрҳои баъд, соҳиби аъмолу кирдори бузурге буда, бо он аъмоли худ ба Худованд мулоқот кунанд».

(Шарҳи усули эътиқоди аҳли суннат).

Аз ин болотар чӣ мақому манзалате метавонад бошад? Фазлу бузургии саҳоба (р) бо шаҳодати Худованди таъоло ва бо шаҳодати Расули Худо (с) собит шудааст. Аз ин рӯ, бар мо лозим аст, ҳамаи онҳоро дӯст бидорем ва ҳеҷ касе аз онҳоро ба бадӣ ёд накунем. Паёмбар (с) фармудаанд:

«Дашном мадиҳед асҳоби маро...» (Ривояти аимаи ҳадис). Агарчӣ таърих гувоҳӣ медиҳад ва дар саҳифаҳои худ сабт кардааст, ки аз баъзе Имом Нававий (р) дар баёни фазилати асҳоб чунин мегӯяд: «Саҳобӣ, агарчӣ як лаҳза ҳам бо Паёмбар (с) буда бошад, ҳеҷ амале бо он баробар нахоҳад шуд ва ҳеҷ чизе ба ин дараҷа намерасад, зеро фазилатҳо ба таври қиёс гирифта намешаванд. Ин фазилатест, ки Худованд ба ҳар касе, ки бихоҳад, медиҳад»²

2- Нававий, Шарҳи Муслим.

Худованди таборак ва таъоло, ки огоҳ ба асрори қалбу синаи бандагон аст, асҳобро тазкияи ботинӣ намуда, мефармояд:

﴿فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ﴾ [الفتح ١٨]

«Пас Худо донист чизеро, ки дар дилҳои онҳост».

(Сураи Фатҳ, ояти 18).

Яъне имону садоқат ва ихлосеро, ки дар дилҳои онҳо нуҳуфта буд, Худованд медонист ва дар ҳаққи онҳо фармуд:

﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ [التوبة ١٠٠]

«Худованд аз эшон розӣ шуд ва онҳо аз Худо розӣ шуданд».

(Сураи Тавба, ояти 100).

Аз ин болотар чӣ мақому манзалате метавонад бошад? Фазлу бузургии саҳоба (р) бо шаҳодати Худованди таъоло ва бо шаҳодати Расули Худо (с) собит шудааст. Аз ин рӯ, бар мо лозим аст, ҳамаи онҳоро дӯст бидорем ва ҳеч касе аз онҳоро ба бадӣ ёд накунем. Паёмбар (с) фармудаанд: *«Дашном мадиҳед асҳоби маро...»* (Ривояти аймаи ҳадис). Агарчӣ таърих гувоҳӣ медиҳад ва дар саҳифаҳои худ сабт кардааст, ки аз баъзе саҳобагон корҳои сар зада, ки дар сурати зоҳирӣ, ҳамроҳ бо эҳсосот маълум мешавад, вале он бар иҷтиҳоди онҳо бояд ҳамл карда шавад, на аз роҳи иноду фасод, балки хатои онҳо дар доираи иҷтиҳод ва хатои башарӣ сурат гирифтааст ва

нисбати онҳо гумони нек беҳтар аст. Паёмбар (с) фармудаанд:

«Ҳар гоҳ асҳоби ман зикр карда шавад, шумо худдорӣ кунед...», яъне набояд мо ворида муҳокимаи аъмоли эшон гардем.

Он чизе, ки дар саҳифаҳои таърих аз ихтилофи байни саҳобагон ва низоъи онҳо нақл шудааст, на ҳамаи онҳо саҳеҳ аст, балки баъзе аз онҳо дурӯғу ботиле беш нест, ки набояд ба он таваҷҷӯҳ кард. Ва ҳар чӣ, ки аз ихтилофи миёни онҳо ба сурати саҳеҳ сабт шудааст, моро лозим аст, ки онро таъвили дуруст ва саҳеҳ кунем. Зеро Худованди бузург бар эшон санову ситоиш гуфтааст. Имом Шофеъӣ (р) роҷеъ ба ҷангу низоъҳои, ки миёни саҳобагон воқеъ шуда, ки он боиси рехтани хуни мусалмонон гаштааст, чунин меғӯяд: *«Он хунҳое буданд, ки Худованд дастӣ моро аз он хунҳо пок нигоҳ доштааст, пас набояд мо забони худро ба он хунҳо олуи кунем...»*.

Аҳмад ибни Ҳанбалро аз воқеае, ки миёни Алӣ (р) ва Оиша (р) сар задааст, пурсида шуд, дар ҷавоб ӯ гуфт: *«Онҳо ҷамоае буданд, ки гузаштанд, ҳар чӣ карданд барои худ карданд ва шумо ҳар чӣ мекунад, барои худ мекунад. Ва шумо аз он чи, ки онҳо карданд, пурсида намешавед»*. Барои ҳамин тибқи ҳидоятӣ роҳнамоии Қуръон чунин дуъо мекунем, Парвардигоро, биёмурз моро ва бародарони моро, ки пеш аз мо гузаштанд ва дар

дилҳои мо нисбати касоне, ки имон овардаанд, адовату бадбинӣ магардон. Парвардигоро, ту меҳрубону раҳимӣ. Имом Абунуъайм (р) гуфтааст: «Танҳо касоне, ки маризулқалб ҳастанд, дунболи иштибоҳоту лағзишҳои асҳоби Паёмбар (с) мегарданд». Дар ҷои дигар мефармояд: «Касе забон ба ин гуна масоил мекушояд, қасд дорад дар шахсияти Паёмбар (с) ва ёрониаш ва инчунин дар Исломи нақсу халал эҷод намояд».³ Абузаръаи Розӣ гуфтааст: «Ҳар гоҳ шахсеро дидӣ, ки шахсияти ёрони Паёмбар (с)-ро зеринтиқоди худ қарор медиҳад, яқин дошта бош, ки ӯ бедин аст. Зеро Паёмбар (с) ва Қуръон ҳаққанд ва ҳамин Қуръону Суннатро ёрони Расули Худо (с) барои мо расонидаанд ва ҳар кӣ нисбати онҳо чунин муомилаи бад кунад, бояд бидонӣ, ки ӯ шоҳидони айнии дини моро доғдор мекунад, то ба ин васила Китобу Суннатро ботилу халалдор намояд. Назди чунин афрод мақоми Қуръону Суннатро паст задан, ба тариқи авло хушоянд аст. Зеро чунин афрод зиндиқу бедин ҳастанд»⁴.

Хулоса, бузургони салаф дар масъалаи дӯст доштани ёрони Расули Худо (с) ва шоҳидону ноқилони одил будани онҳо иҷмоъ ва эътиқод доранд. Муҳолифати гурӯҳе аз афроди шоз ба ин иҷмоъ таъсире надорад. Зеро фарқ миёни ин ду ақида дар он аст, ки гурӯҳи

---

³ - Ал-имомат, сах. 344, 376.

⁴ - Ал-кифоя, Хатиби Бағдодӣ, сах. 97.

аввал эътиқоди худро бар асоси дўст доштан, эҳтиром кардан ва бузург доштани асҳобу ёрони Паёмбар (с) бунёд кардаанд. Аммо гурӯҳи дуввум асоси эътиқодашонро буғз, бадбинӣ, адовату нафрат нисбати беҳтарин ёрони Паёмбар (с) ташкил медиҳад.

(Худованди таъоло моро аз чунин эътиқоди ботил нигоҳ дорад.

Домулло Эшонҷон
(Мулломустазъафи Қаротегинӣ)

Бисмиллоҳир-раҳмонир-раҳим

Алҳамду лиллоҳ, вассалоту вассалому ѓало
Расулиллоҳ ва ѓало олиҳи ва асҳобиҳи хайри
халқиллоҳ.

Аммо баъд: Саҳобағони киром (р) касонеанд, ки асли
дин ба воситаи онҳо ба мо мусалмонон расидааст ва
Худову Паёмбар (с) ба андозае онҳоро ситоиш карда
ва муждаи бешуморе барояшон дода, ки ба ситоиши
мо бандаҳо ниёз надоранд.

Дар муждаву ситоиши Ҳақ таъоло бар онҳо оятҳои
100-уми сураи Тавба ва ояти 18 ва 29-уми сураи Фатҳ
ва ояти 74-уми сураи Анфол ва ояти 10-уми сураи
Ҳадид ва Ҳашрро ба таври мисол метавон ном бурд,
ки Худованд дар оятҳои мазкур аз имон, суботу
пойдорӣ, ҳичрату чиҳод ва фидокории онҳо, ки
молҳову чонҳояшонро барои наشري дини Ислом дар
ҷаҳон бахшидаанд, сухан гуфта, хушнудии худро
бобиҳишти барин ҳамчун подоши илоҳӣ барояшон
мужда додааст.

Аллоҳ таъоло дар Қуръони карим на танҳо аз
корномаҳову подошҳо ва фазоилу мақоми асҳоби
Паёмбар (с) хабар медиҳад, балки ба тамоми уммати
Ислом одоби бархӯрд бо асҳобро таълим медиҳад, ки
мо мусалмонон ҳамеша некхоҳи эшон буда, барои

онҳо талаби мағфирату бахшиш намоем ва дар дилҳоямон нисбати он бузургворон кина ва бадбиние ҷо надихем.

Аз аҳодиси гуҳарбори Расули акрам (с) дар мавриди мақому фазоили асҳоб ба таври намуна метавон аз мазмуни поре аз ҳадисҳои зайл мисол биёварем.

1. Асҳоби ман барои мусалмонон ситорагони роҳи ҳидоятанд. Агар мусалмонон ба он иқтидову пайравӣ кунанд, роҳи ҳидояту савобро меёбанд.

2. Беҳтарин қарн, қарни ман (ва асҳоби ман) аст.

3. Подошӯ савоби амали ками онҳо баробари савоби миқдори кӯҳи Уҳуд садақа кардани дигарон аст.

4. Як соат истодани онҳо дар назди Расули Худо (с) аз амали чиҳилсолаи дигарон беҳтар аст (Ин ҳадисҳоро Имом Муслим, Аҳмад, Абудовуд, Ибни Моҷа ва дигар муҳаддисони бузурги олами Ислому зикр кардаанд).

Саҳобагон касонеанд, ки барои мусалмонон хидматҳои беназире кардаанд. Асли дини Ислому, ки Қуръону ҳадис аст, онҳо ҳамин ду асло аз Расули Худо (с) гирифта, ба ҳамаи мусалмонон расонидаанд, яъне ривояткунандаи ду сарчашмаи бузурги зикршуда онҳо мебошанд.

Бинобар ин, кадом ашхоси ғофиле нисбати асҳоби Паёмбар (с) бадгумонӣ карда, онҳоро носазо ва бадгӯй менамоянд, воқеъан, Қуръон ва ҳадисро

мавриди шакку шубҳа қарор медиҳанд, ки ҳукми
чунин ашхос дар Ислом ба ҳамагон маълум аст.
Бояд гуфт, касоне ки фазоилу мақоми асҳобро дар
пешгоҳи Худованд ва ҳадамоти арзандаи онҳоро дар
таърихи башарият инкор мекунанд, чоҳилтарини
мардум ба шумор мераванд.

Назари Ҳочӣ Домулло Мирзо Тоҳир

Алҳамду лираббил вадуд вассалоту вас-салому ғало соҳибил мақомил маҳмуд ва ғало олиҳи ва асҳобиҳи уманоил маъбуди вал-лаъну доиму ғало аъдоиҳим аҳлил ғиноди вал ҷухуди минал она ило явмил мавъуд.

Ин ҷониб банда бинобар иродати хосси хеш нисбат ба саҳобাগони Расулulloҳ (с), ҳамеша орзу доштам то таҳқиқи ҳарчанд мухтасар дар бораи фазоил ва симои тобноки саҳобাগони Паёмбар (с) вучуд дошта бошад. Ниҳояти шукр аз Худованд ва сипосро аз гирдоварандаи ин китоби бо арзиш, ки Муҳаммадиқболи Садриддин мебошад, дорам. Ва аз Аллоҳ тағоло барои ҳамаи он азизоне, ки дар таҳияи он ба гунае саҳм гузоштаанд, орзуи муваффақият ва сарбаландиро хосторам. Ва умедворам, ки Худованди мутағол ин талошро барои бандаи гунаҳкор ва ҳақир, хонандагони мухлис, ҷўяндагони ҳақиқии роҳи он ситорагони дурахшон ва хайрхоҳони Ислому ва муслимин муфид бигардонад.

Фазилати асҳоби Расули Худо (с)-ро метавон аз оятҳои бешумори Қуръони маҷид ва ҳадисҳои Набию мукаррами Ислому ва гуфтаҳои салафи солеҳ ёдовар шуд ва ба он истинбот кард.

﴿لَكِنَّ الرُّسُولَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأُوَلِّتِكَ لَهُمْ

الْخَيْرَاتُ وَأُوَلِّتِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ [التوبة ٨٨]

«Вале Паёмбар ва касоне, ки бо ӯ имон овардаанд, бо молу қони худ дар роҳи Худо ҷиҳод карданд. Некиҳо аз они онҳост ва онҳоянд, ки наҷотёфтагонанд».

(Сураи Тавба, ояти 88)

Низ мефармояд:

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ

الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ [التوبة ١٠٠]

«Аз собиқадорони нахустин аз муҳоҷирин ва ансор (аҳли Мадина) ва онон, ки ба некӣ аз паяшон рафтанд, Худо хушнуд аст ва эшон низ аз Худо хушнуданд. Барояшон бихиштҳоест, ки дар онҳо наҳрҳо ҷорист ва ҳамеша дар он ҷо хоҳанд буд. Ин аст комёбии бузург!» (Сураи Тавба, ояти 100)

Боз мефармояд:

﴿الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْبَرُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ

وَأُوَلِّتِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّتِ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ

مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ [التوبة ٢٠-٢١]

«Онон, ки имон оварданд ва ҳиҷрат карданд ва дар роҳи Худо бо молу қони хеш ҷиҳод карданд, дар назди

Худо дараҷоте азимтар доранд ва онҳо комёфтагонанд.

Парвардигорашон ба раҳмату хушнудии худ ва ба бихиште, ки дар он неъматҳои ҷовид бошад, навидашон медиҳад». (Сураи Тавба, оятҳои 20- 21)

﴿يَوْمَ لَا يُجْزَى اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ﴾

[التحرим ٨]

«Дар он рӯз Худо паёмбар ва касонеро, ки бо ҳамроҳии ӯ имон овардаанд, хору зор накунад ва нурашон пешо пеш аз самти росташон дар ҳаракат бошад». (Сураи Таҳрим, ояти 8)

Худованд дар оятҳои мазкур асҳоби Паёмбари хотам (с)-ро мавриди ситоиш қарор дода ва барои онҳо дараҷоти бузург зикр карда ва аз онҳо изҳори ризоият намудааст. Ҳамчунин ривоятҳо ва ҳадисҳои зиёде низ дар фазоили саҳоба омадааст.

Аз Имрон ибни Ҳусайн омадааст, ки Паёмбари Худо (с) фармуд: «Беҳтарини (мусалмонони) уммати ман касоне ҳастанд, ки дар ин қарн бо ман зиндагӣ мекунанд, сипас ононе, ки баъд аз ин қарн меоянд, сипас ононе, ки баъд аз онҳо меоянд. Имрон мегӯяд, намедонам, ки Паёмбар (с) баъд аз қарни худ ду қарнро зикр кард ё се қарнро» (Бухорӣ ва Муслим 2535 – 3650).

Имом Ҳасани Аскарӣ (р) мефармояд: Рӯзе Мӯсо (а) аз Холиқи ҳастӣ пурсид: Оё дар миёни ёрони Паёмбарон

касоне вучуд доранд, ки назди Ту маҳбубтар ва азизтар аз ёрони ман бошанд? Худованди мутаъол посух дод: Эй Мӯсо магар намедонӣ фазилат ва бартарию ёрони Муҳаммад (с) ба ёрони соири наёмбарон монанди фазилат ва бартарию Муҳаммад (с) бар соири наёмбарон мебошад (Ал-бурҳонул Ҳошимӣ, Ал-бахронӣ 3\228).

Дайламі аз Анас (р) ривоят кардааст, ки Паёмбари Худо фармудааст: «Агар Худо ба марде аз умматам некиро бихоҳад, дӯстдорию асҳобамро дар қалбаи ҷой мекунад».

Аз Ҳучр ибни Ҳучр, аз Ирбоз ибни Сория ривоят аст, ки Расулulloҳ фармуд: *Бар шумо лозим аст, ки суннат ва равиши маро бигиред.*

Боз суннат ва равиши хулафою рошидини маҳдийинро, (яъне) роҳу равиши онҳоро бо дандонҳои курсӣ газидани бигиред».

«Касе аз саҳобагони маро дашном надихед, зеро агар касе аз шумо ба монанди кӯҳи Уҳуд тилло нафақа (хайр) кунад, ҳаргиз ба андозаи мӯдди онон ва на ба нисфаш намерасад» (Ин ҳадисро Бухорӣ таҳти рақами 3673 ва Муслим таҳти рақами 2541) .

Ва Табаронӣ аз Ибни Умар ривоят кардааст: Лағнати Худо бар касе бод, ки саб ва шатми асҳоб кунад.

Хатиб аз Ибни Умар (р) дар ривояте овардааст, ки Паёмбар (с) фармуд: «Агар касонero дидед, ки

асҳобамро дашном медиҳанд, пас бигўед лаънати Худо бар бади шумо бод».

Аз Абдуллоҳ ибни Муғаффали Музаннӣ омадааст, ки Расули Худо (с) фармудааст: Аз Худо битарсед дар мавриди саҳобагонам! Аз Худо битарсед дар мавриди саҳобагонам ва баъди ман ба онҳо ҳеҷ гараз нагиред. Касе онҳоро дўст доштааст, пас ба сабаби дўстдории ман дўсташон доштааст ва касе онҳоро бад дидааст, пас ба сабаби бадбинии ман онҳоро бад дидааст ва касе эшонро азияташон кардааст, пас, дар ҳақиқат маро азият кардааст ва касе маро азият кардааст, ба таҳқиқ, Худоро азият кардааст ва касе Худоро азият кунад, ба зудӣ ўро Худо ба азоб мегирад. (Тирмизӣ таҳти рақами 3/3862 ва 133/58 саҳеҳаи доништааст, Ибни Ҳаббон ва Аҳмад низ)

Асҳоби киром (р.з) ҳам бо Қуръони карим ва ҳам бо ҳомили Қуръон, яъне Расули Худо (с) қурби зоҳир ва ботин доштанд ва манзур аз қурби бо Қуръон ин аст, ки вақте ояте нозил мегардид ва ҳукме баён мешуд, ё ваҳйе фуруд меомад, ин бузургворон ҳузур доштанд. Онҳо дар мавриди ҳар як аз аҳком медонистанд, ки ин оят ва ин ҳукм чи гуна нозил шуд ва шаъни нузули он чист ва дар чӣ мавқеъ суҳан гуфта шудааст, чун ба тағйири мавқеъият, ба таври куллӣ мафҳум дигаргун мешавад. Ва манзур аз қурб бо Расули акрам (с) ин аст, ки он ҳазрат ҳар чизе, ки мефармуданд, асҳоби киром ба

суханони ӯ (с) гӯш фаро медоданд ва бодиққат тағйироти чехраи муборакаширо мушоҳида мекарданд, то манзури эшонро бифаҳманд.

Агар аз рӯи ақл ва таҷриба ҳам баррасӣ шавад, ақл ва таҷриба низ барои фаҳмидани Қуръон ва ҳадис, бо дар назар нагирифтани Суннат ва равиши асҳоби киром (с), онро ҷоиз намедонанд. Барои гуфтори ҳар кас, қурби зоҳир ва қурби ботин бениҳоят муассир аст, зеро манзур аз қурби зоҳир ҳамнишинӣ ва мусоҳибат аст. Ҳар фарде, ки ба миқдори зиёд наздиктар бошад, сухани ҳамнишин ва ҳамсӯҳбати худаширо беҳтар ва дақиқтар мефаҳмад. Ӯ ҳадафи ҳар ҷумла ва гуфтаи ӯро дарк мекунад ва манзур аз қурби ботин робитаи қалбӣ, муҳаббат ва улфат аст. Набию мукаррами Ислому (с) дар муддати 23 соли паёмбарии худ муаллими саҳобагон буда ва тавонистааст онҳоро бар асоси таълимоти исломӣ парвариш дода ва онҳоро барои ҷомеа намуна ва сармашқи дигарон бисозад, ки дар тӯли таърих беназир будааст.

Касоне, ки ба роҳу равиши асҳоби киром чанг задаанд ва ба он амал кардаанд ва собитқадам дар он мондаанд, имони ин гурӯҳ маҳкам ва росих аст. Ин гурӯҳи мӯъминон ба туфайли пайравӣ аз асҳоби Паёмбар (с) ҳеҷ вақт гумроҳ нахоҳанд шуд.

Ва он даста аз мардуме, ки хилофи ин роҳи мустақимро паймудаанд ва аз масири ёрони Паёмбар (с) мунҳариф

гаштаанд, ба ибораи дигар, онҳое, ки мехоҳанд Қуръон ва Суннати Паёмбари хотам (с)-ро аз ғайри ин масир бифаҳманд, онҳо дар торикӣҳои залолат гирифта буда, мубтадиъ ба шаригъати Исломи ва мактаби Қуръон шуда ва гумроҳанд.

Бинобар ин, бузург доништан ва қадршиносӣ аз ёрони Паёмбар (с) ба манзалаи қадршиносӣ ва таҷлили Расули Худо (с) аст.

Домулло Маҳмудҷони Тураҷонзода

Бисмиллоҳир-рахмонир-рахим

Алҳамдулиллоҳ, вассалоту вассалому ғало Расулиллоҳи ва ғало олиҳи ва асҳобиҳи ва ман волоҳ.

Маърифати асҳоб (р) ҷузъе аз масоили эътиқодӣ дар назди «Аҳли суннат ва ҷамоғат», ба хусус дар мазҳаби мо Ҳанафиҳо, мебошад.

Эшон, ба иттифоқи «Аҳли суннат», беҳтарин насл аз уммати Ислому ҳастанд, ки дар беҳтарин аср, бо беҳтарин Паёмбари Худованд зиндагӣ кардаанд ва ба ӯ (с) эмон овардаанд ва дар рикоби ӯ (с) бо камоли ихлос ва муҳаббат барои барпоии дин ва нусрати Ислому ҷиҳод ва пайкор намудаанд.

Ҷазоили онҳо аз нусус (далелҳо)-и Қуръон ва Суннат ва «иҷмоъи уммат» собит гаштааст. Фазилати онҳо бар уммат то ҷоест, ки камтарини саҳоба афзал ва беҳтар аз бузургтарин тобеъин ва ғайри тобеъин аст.

Миллати мусалмон дар ҳар асру замону маҷру ва қарздори заҳматҳо ва хидматҳои онҳо ҳастанд, зеро воситаи байни миллати мусалмон ва Паёмбари Ислому (с) танҳо онҳо ҳастанд. Ҳамаи саҳоба дар нақли шаригъати муқаддаси Ислому ба уммати мусалмон одил ва мақбул ҳастанд.

Таъзим ва эҳтиром ва қадршиносӣ аз хидматҳои онҳо бар уммати мусалмон воҷиб аст. Мо мӯътақидем, ки он мушоҷарот ва ихтилофоте, ки байни онҳо дар таърихи

Ислом иттифоқ афтодааст, ҳама аз иҷтиҳод ва нияти хайри онҳо сарчашма гирифта ва ба мақсади исботи ҳақ ва ҳақиқат будааст.

Албатта, дар ин даргириҳо гурӯҳе аз онҳо ба роҳи савоб ва гурӯҳи дигар ба роҳи хато рафтанд.

Вале дар ҳар ду сурат онҳо маъҷур ва аҳли савобанд, на маъзур ва аҳли гуноҳ. Мо ҳақ надорем дар ин робита аз онҳо бадгӯие бикунем, зеро бо ривояти Саҳеҳайн аз Абусаъиди Худрӣ (р) омадааст, ки Паёмбари акрам (с) моро аз носазо гуфтан нисбати онҳо манъ кардааст.

Аз назари мазҳаби мо бадгӯи ва дашном ба асҳоби Паёмбар (с) дар ду сурат гӯяндаширо ба куфр мекашонад:

1. Бадгӯи ва дашноми «саҳобогон»-ро ҳалол шуморад.

2. Дар масъалае бадгӯи бикунанд, ки табриаи он бо насси қотетъ собит гаштааст, мисли масъалаи қазф ва бӯхтони ҳазрати Оиша (р). Дар сурати мавҷуд набудани ин ду амр носазогӯянда мубтадиъ ва фосиқ аст, на кофир (Маъҳази ин гуфта шарҳи фикҳи Акбар аз Мулло Алӣ Қорӣ мебошад).

«Саҳобогони маро дашном надихед, зеро агар касе аз шумо ба монанди кӯҳи Уҳуд тилло нафақа (хайр) кунад, ҳаргиз ба андозаи мудди онон ва на ба нисфиаш намерасад»

Хулоса, мо ҳамаи «саҳобогон»-ро бандагони мақбули Худо медонем.

Ва агар фарзан лағзише аз онҳо сар зада бошад, онро бахшида ва омурзида шумурда, дар бораи онон ҳеҷ сухане,

ки сабаби костани шаъни яке аз онҳо бошад ва ё сабаби озори онон гардад, аз забон хориҷ намекунем, зеро азият додани онҳо азияти Паёмбари акрам (с) аст.

Назари махсуми Саддод

Асҳоби киром сирочи уммати исломанд, яъне чароги умматанд. Онҳо буданд, ки бо имону амалҳои холисонаи худ ва кўмаку ёрии Худованди бузургу тавоно, тавонистанд ин дини муқаддасро, аз макру дасисаҳои душманонаш, ки баъд аз вафоти Расули акрам (с) ҳар лаҳза таҳдиде ба нобудииаш доштанд, ҳамчун гавҳараки чашм дар худ ниғаҳ дошта ва бе каму кост Исломи азизро ба наслҳои дигар расонданд.

Ва ҳар кас, ки ба нисбати кадом яки эшон ё ҳамаашон бадбиние дошта ва дар ҳаққи он бузургон носазое мегӯяд, пас ҷазояш мазмуни гуфтаи Паёмбари Худо (с) аст.

- Бадтарин афроди уммати ман, афроде ҳастанд, ки нисбат ба ёронам, ҷасорат мекунанд.

Маҳдуми Ҳоҷи Исмоил

Алҳамду лиллоҳи раббил ҷоламин. Ас-салоту вас-салом ҷало ашрафил анбиёи вал мурсалин, Муҳаммад ибни Абдиллоҳ ва ҷало олиҳи ва асҳобиҳи аҷмаъин.

Аммо баъд: Назари банда дар мавриди ёрони Паёмбар (с), яъне саҳобогони киром (р) ҳамчуноне аст, ки Худованди меҳрубон дар каломии покаш Қуръони карим ва дар китобҳои барои дигар паёмбарон нозил кардааш, ба сифатҳои неки ҳамида ситудааст, мебошад. Лекин пеш аз он, ки мо саҳобогони Расули Худоро бишиносем, аввалан бояд паёмбари Худо (с)-ро хуб бишиносем ва дӯст дорем.

Дар бораи маноқиби Паёмбар (с) ва асҳоби киром (р) иттилоъ дошта бошем. Чуноне, ки Худованд дар сураи Фатҳ мефармояд:

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَرزَجٍ أخرج شَطَطَهُ، فَفَارَزَهُ، فَاسْتَعْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوْقِهِ، يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾﴾ [الفتح ٢٩]

«Муҳаммад паёмбари Худост ва касоне, ки ҳамроҳи ӯ ҳастанд, бар кофирон саҳтгиранд ва бо якдигар меҳрубон (яъне дар муқобили муҳолифони динашон

сахтгирӣ мекунад ва Нисбат ба ҳамдинони худ меҳру нармиш ва утуфат нишон медиҳанд, зеро Худованд ба мӯъминон фармон додааст, ки нисбат ба куффор сахтгир бошанд.) Ононро бинӣ, ки рукӯъ мекунад, ба саҷда меоянд (яъне порсоёни шаб ва шерони рӯз ҳастанд) ва (ба василаи тоғату ибодати худ) талабкунандаи фазлу хушнудии Худо ҳастанд. Нишонашон асари саҷдаест, ки бар чехраҳои онҳост. Ин аст васфашон дар Таवрот ва васфашон дар Инҷил ба монанди киштзоре, ки ҷавона (хӯша) бизанад ва он ҷавона маҳкам шавад ва бар пояҳои худ биистад ва кишоварзонро ба ҳайрат водорад (мӯъминон низ ҳамин гунаанд ва лаҳзае аз ҳаракат боз намеистанд ва мисли гандум сар кашида, хӯша мезананд. Он хушаҳо парвариш ёфта, борвар мешаванд. Ин пешрафту қувва ва қудратро Худо насиби мӯъминон мекунад), то он ҷо ки кофиронро ба хаши моварад. Худо аз миёни онҳо касонеро, ки имон овардаанд ва корҳои шоиста кардаанд ба омурзиш ва мукофоте бузург ваъда кардааст». (Сураи Фатҳ, ояти 29)

Парвардигори рабулиззат саҳобазони Паёмбар (с)-ро дӯст медошт. Худованд ин оятҳоро дар ҳақи онҳо фармудааст:

﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِهَا حَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ [السجدة ١٥-١٦]

«Танҳо касоне ба оёти Мо имон овардаанд, ки чун оёти Моро бишнавад, ба саҷда бияфтанд ва Парвардигорашонро ба покӣ биситоянд ва онҳо такаббур намекунад. Аз бистари хоб паҳлуҳояшон дур мемонад, Парвардигорашонро бо биму умед илтиҷо мекунад ва аз он чӣ ба онҳо додаем, садақа мекунад». Сураи Саҷда ояти 15 – 16

Саҳобогон дар канори Паёмбар (с) буданд ва ҷонҳояшонро барои пирузии Ислому фидо мекарданд, ки Худованд дар ҳақиқи онҳо чунин фармудааст: «Ва ло тақулу лиман юқталу фи сабилиллоҳи амвотан...»

Афзали саҳоба Абубакр (р) мебошад, баъд аз он Умар(р), баъд аз он Усмон(р) ва баъд аз он Алӣ(р), ҳамчуноне, ки дар давраи хилофаташон гузаштааст, мебошанд. Хоки пои саҳобогон (р) аз мо беҳтар аст зеро, ки онҳо Паёмбар (с)-ро дидаанд ва аз ҷумлаи ҳидоятёфтагон будаанд.

Ин чунин Худованд дар Қуръони карим мефармояд:

﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتِ الْأَرْضُ بِمَا رَحَبَتْ وَضَاقَتِ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾﴾

[التوبة ١١٧-١١٨]

«Худо тавбаи Паёмбару муҳоҷирин ва ансорро, ки дар он соати усрат ҳамроҳи ӯ буданд, аз он пас, ки наздик буд, гурӯҳеро дил аз ҷанг бигардад, назируфт. Тавбаашонро

пазируфт, зеро ба эшон рауфу (мушфиқу) меҳрубон аст!
Ва низ Худо пазируфт тавбаи он се танро, ки аз ҷанг
хилоф карданд, то он гоҳ, ки замин бо ҳамаи кушодияш
бар онҳо танг шуд ва ҷон дар танашон намегунҷид ва
яқин донистанд, ки ҷуз Худованд ҳеҷ паноҳгоҳе, ки ба он
рӯй оваранд надоранд. Пас Худованд тавбаи онон
пазируфт, то ба Ё бозоянд, ки тавбапазиру меҳрубон
аст!». (Сураи Тавба ояти, 117-118)

Ҳамон вақте, ки дар зери дарахт бо Паёмбар (с) байғат
карданд Аллоҳ таъоло медонист он чиро, ки дар
дилҳояшон нуҳуфта буд. Парвардигор ба Паёмбар ва
саҳобагонаш фатҳи наздикеро подошашон дод. Мо
мебинем, ки ояти «...лақад разияллоҳу анил
муъминин...» ва дигар оятҳои карима дар ҳаққи
саҳобогони Расули Худо ҳастанд ва саҳобогони расули
Худо ситорагони иқтидо ва ихтидо мебошанд.

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ مِنِ الْمُتَجَرِّبِينَ وَاللَّذِينَ أَتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ

الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ [التوبة ١٠٠]

«Аз он гурӯҳи нахустин аз муҳоҷирин аҳли Мадина, ки
пешқадам шуданд ва онон, ки ба некӣ аз паяшон рафтанд
Худо хушнуд аст ва эшон низ аз Худо хуш-нуданд.
Барояшон бихиштҳое, ки дар онҳо наҳрҳо ҷорист ва
ҳамеша дар онҳо хоҳанд буд, омода кардааст. Ин аст
комёбии бузург!». (Сураи Тавба ояти 100)

Дар бораи дашном додани саҳобагон (р) ва бадгӯи кардан дар ҳаққи онҳо бояд бигӯям, ки Худованди карим, дар Қуръони азим дар бораи фазилати онҳо ба мо хабар додааст. Ва аз фармудаҳои Худованд равшан аст, ки танҳо ҳидоят наёфтагон саҳобогони Расули акрамро дӯст намедоранд ва бадгӯӣ мекунанд.

Дар ҷавоби онҳо ман як гуфтанӣ дорам, ки: Санги бадгавҳар агар шишаи заррин шиканад, Қимати санг наҷфзояду зар кам нашавад.

Ин бадгӯён ҳамон меросхӯроне ҳастанд, мисли Валид, Утба, Абилаҳаб, ки ба Паёмбар (с) ва саҳобогони киром (р) душманӣ доранд. Оятҳои равшани Худованд ба онҳо таъсир намекунад. Онҳое, ки саҳобогони Паёмбар (с)-ро бадгӯӣ мекунанд, куҷо даъвои исломдорист? Шахсоне, ки дар бораи саҳобогони Расули Худо (с) чизе менависанд ё мегӯянд, он бузургворонро бояд ба некӣ ёд кунанд ва чизе, ки Худованд дар ҳаққи онҳо гуфтааст, яъне «разияллоҳу ʻанҳум» бояд бигӯянд.

Назари Ҳоҷи Хоҷамир Хоҷамиров
узви шурои уламои дини вилояти Суғд

Алҳамду лиллоҳи раббил-ъоламин вал оқибату лил муттақин ва ло ʔудвона илло ʔалаз-золимин вассалоту вассалому ʔало расулиҳи Муҳаммадин ва ʔало олиҳи ва асҳобиҳи аҷмаʔин.

Аммо баʔди ҳамди бар Худо ва санои бар Расул (с) ва олу асҳоби гиromияшон ҳаминро бояд таʔкид намоям, ки мавзӯи саҳобағони Расули Худо бисёр ҳам мавзӯи ҳассос ва нозук буда дар ин робита бояд бо камоли эҳтиёт ва боодобона бархурд намоем, зеро камтарин лағзиш дар ин маврид метавонад ба эътиқодоти мо халал ворид намояд. Дашином додан ё, ки таҳқиқ кардани саҳобағони Паёмбар (с), ки Худованд ҳамаи мӯъминонро аз ин кори бад нигоҳ дорад аз рӯи шариʔати Ислому чунин аст:

Аввалан ин ки Худованди бузург сифоти неки саҳобағон ва мукофоти ононро дар Куръони карим дар якҷанд оятҳо баён мекунад:

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ الْأُولُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ [التوبة ١٠٠]

«Ва аз нахустин собиқадорони муҳоҷир ва ансор (аҳли Мадина) ва онон, ки ба неки аз паяшон рафтанд, Худо хушнуд аст ва эшон низ аз Худо хушнуданд. Барояшон боғҳое, ки аз зери онҳо нахрҳо ҷорист ва ҳамеша дар он ҷо

хоҳанд буд, омода кардааст. Ин аст комёбии бузург!»
(Сураи Тавба, ояти 100)

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا﴾ [الفتح ١٨]

«Худо аз мўъминон, он ҳангом, ки дар зери дарахт бо ту байъат карданд, хушнуд гашт ва донист, ки дар дилашон чӣ мегузарад. Пас, бар онҳо оромиширо фуруд овард ва ба фатҳе (галабае) наздик подошашон дод». (Сураи Фатҳ, ояти 18)

Ва дар бораи он касоне, ки ҳамаи мўъминон ва аз он ҷумла са ҳобогони Паёмбар (с)-ро озор медиҳанд Худованд дар сураи Аҳзоб ояти 58 баён мекунад.

Касоне, ки аз паси онҳо омадаанд, мегўянд:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ [الحشر ١٠]

«Эй Парвардигори мо, мову бародарони моро, ки пеш аз мо имон овардаанд, биёмурз ва кинаи касонеро, ки имон овардаанд, дар дили мо ҷой надеҳ. Эй Парвардигори мо, ҳаройна, Ту бо навозиш (ва) меҳрубон ҳастӣ» (Сураи Ҳашр, ояти 10)

﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ [الأحزاب ٥٨]

«Ва касоне, ки мардони мўъмину занони мўъминро бе ҳеҷ гуноҳе, ки карда бошанд меозоранд, пас дар ҳақиқат,

тўҳмату гуноҳи ошкореро бар дўш мекашанд». (Сураи Аҳзоб ояти 58)

Ва инчунин оятҳои зиёде дар Қуръони карим дар сифати саҳобогон ва мукофоти вайҳо дар бораи манъ, яъне раво набудани дашноми онҳо ва гуноҳи дашном додани онҳо зикр шудааст.

Ҳазрати Паёмбар (с) дар бораи фазилати саҳобогон омматан бисёр ҳадисҳо гуфтаанд. Аз он ҷумла бисёри ин ҳадисҳо аз ривоятҳо бо исноди саҳеҳ ривоят шудаанд.

Беҳтарини наслҳо насли ҳамасри ман аст, он гоҳ, касоне, ки пас аз онҳо меоянд, боз касоне, ки пас аз эшон меоянд ва пас аз онҳо (дар миёни мардум) дурӯғ равнақ мегирад1. Ҳеҷ кадоми аз асҳоби маро бадгӯӣ нақунед, зеро агар касе аз шумо баробари кўҳи Уҳуд тилло дар роҳи Худо харҷ кунад, боз ҳам бо мудар ва ҳатто бо нисфи мудди ҳеҷ кадоми онҳо баробар шуда наметавонад3.

«Нишонаи имондорӣ дўст доштани Ансор аст ва нишонаи нифоқ кина варзидан бо онон аст» Саҳеҳи Бухорӣ (85/1, 113/7).

Аз рӯй далелҳои қуръонӣ ва аз аҳодиси Паёмбар (с) ҳамаи уламоҳо иттифоқ бар он доранд касоне, ки дашноми саҳобогон мекунанд бар онҳо се ҳукм аст.

Аввал: Касоне, ки дашноми саҳобогонро аз амалҳои ба Худованд наздиккунанда донанд кофир мешаванд.

Дуввум: Касоне, ки саҳобагонро гӯянд, ки саҳобагон амали бад, зишт ва носазо кардаанд, фосиқ мешаванд.

Саввум: Касоне, ки саҳобагонро бо сифатҳои бахил ва тарсончаки сифат кунад, онҳо амали ҳаром анҷом додаанд.

Акнун суҳанони Абуҳанифа (р.х) дар бораи саҳобогони Паёмбар (с).

1. Ва ҳеҷ касе аз асҳоби Паёмбар (с)-ро ҷуз ба некӣ ёд намекунем.

2. Аз ҳеҷ кадоме аз саҳобагон рӯ намегардонем ва ҳамаашонро бе истисно дӯст медорем.

3. Як соат истодани яке аз асҳоб бо Паёмбар (с) аз амал кардани як мусалмон дар тамоми умраш беҳтар мебошад.

**Имом ибни Деҳқон ноиби сархатиби масҷиди
«Ҳочиён»-и н. Исфара.**

Алҳамду лиллоҳил Маликил Ваҳҳоб. Ҳува аъламу ҳайсу
яҷъалу рисолатаҳу ва яхтору ликулли набийийин
ҳаворийина ва асҳоб ва ашҳаду ан ло илоҳа иллаллоҳу
ваҳдаҳу ло шарика лаҳ ва ашҳаду анна Муҳаммадан
табдуҳу ва расулуҳул мустафо ва халилуҳул муҷтабо,
саллал-лоҳу талайҳи ва саллама ва борака талайҳи ва тало
олиҳи ва асҳобиҳи аимматил ҳудо ва масобиҳид дуҷо.

Аммо баъд:

Паёмбар саллаллоҳу талайҳи ва саллам фармудаанд, ки
маро амр карда шуд, то мардумро бар манзалаашон
гузорам. Яке аз хусусиятҳои ин дини бузург, ки
мутамаассики ягона ва асосии он аҳли суннат ва
ҷамоатанд, бар адлу инсоф муттасиф буда, аз ҳар гуна
ифроту тафрит дуранд.

Суннати худовандӣ бар он аст, ки бо сабаби ин дини пок
ва каломи бузургаи ақвомеро сарбаланд ва муваффақ
сохта зикрашонро холидтан толидаҳ гардонида, қавми
дигареро вазигу хору залил сохтааст.

Ин дини бузург шиорҳову дисорҳо дорад. Яке аз шиорҳои
бузурги он, ки ба тоифаи наҷотёфта ва яке, ки берун аз
ҷодаи ҳақ аст ҷудо гаштан сабаб шудааст, мавзӯи
саҳобагон гаштааст.

Ин тоифаи уммат фаришта ва ё паёмбар нестанд. Онҳо
ба мисли мо инсонҳоеанд, ки дар як замонае умр ба сар

бурдаанд. Яке аз онҳо Абдуллоҳ ибни Масъуд дар васфи худашон шоҳиди дода мегӯяд, ки агар касе хоҳад, пайрав шавад бояд пайравии мардумони пешгузаштaro кунад, зеро шахси зинда аз фитна эмин нест. Он мардум саҳобагони Муҳаммаданд.

Қасам ба Худо онҳо бехтарини ин уммат, дил- ҳояшон покизатарин дилҳо ва аз ҳама донотарин уммат буданд. Онҳо қавме буданд, ки Худованд онҳоро барои сӯҳбату пайравии Набияш ва пайравии динаш ихтиёр кард. Фазли эшонро бидонед ва аз роҳашон пайравӣ кунед, ахлоқу одобашонро чӣ қадар, ки метавонед тамассук кунед, чаро ки онҳо дар ҳидоятӣ ростин буданд. (Муснади Аҳмад 5/211 рақами 3600)

Саҳобогон аз ҷиҳати илму фикҳу дин комилтарини ин уммат буданд. Аз барои ҳамин Имом Шофиъӣ дар васфи эшон гуфтаанд:

Онҳо дар тамоми фикҳу илм, дину ҳидоят аз мо болоянд. Онҳо дар роҳу василаҳо ноил шудаанд ва ба илму ҳидоят аз мо пешдастӣ кардаанд.

Фикру андеша ва рағӣу гуфтори эшон бароямон аз рағӣи худамон дида беҳтар аст.

Касе агар хоҳад, ки бо фазоилу маноқибӣ саҳобогон аз наздик шинос шавад ба аҳодисе, ки аҳли илм онро саҳеҳу дуруст шуморидаанд рӯҷӯ кунанд ва ба ҳар гуна суҳанҳои беилмону беақлон гӯш надихад, ки мабодо забонашро ба

гайбату тўҳмати афзалул халқи баъдал анбиё олуда созад.

Паёмбар (с) гуфтаанд, ки ёрони маро носазо ва бад мағъед, ки агар яке аз шумоён мисли кўҳи Уҳуд тилло садақа кунад ҳам ба як мудд ё нисфи он садақаи ҷаве, ки саҳобагони ман медиҳанд баробар нест.

Пас, ҳубби саҳобогон аз имону Ислому аз мукаммилиоти имон ба паёмбар аст, балки онҳоро дўст доштан аз ҳубби имон ва бугзи онон аз нифоқ аст, чи хеле, ки дар аҳодиси саҳеҳ оиди фазоиلى Абубакру Умару Усмону Алӣ ва муҳочирону ансориён омадааст.

Афсӯс, ки баъзе аз мардумон, то ба ҳол дар ҳаққи эшон таъна мезананд, ки ин феълан қалби мўъминро маҷруҳ месозад. Нури офтобро надидани кўр ва он нест гуфтаниаш, офтобро ҳеҷ газанду осебе нарасад. Сагон фарёду аккос зананд ҳам корвон аз сайри худ боз наистад. Фақат як чизро илова бояд кард, ки ҳар он чӣ ки дар накўҳиши (таъну танқид) саҳоба зикр мешавад бар ду навъ аст.

Навъи аввал: Дастае, ки кизбу дурўғ хоستانд ё ин, ки таҳрифшуда ба тавре, ки зиёда ва нуқсоне дар он ворид шудааст, ки маънои мазаммат ва таъну сарзаниши медиҳад. Аксар манқулоте, ки дар боби накўҳиши саҳоба сарехан нақл шудааст аз бобе мебошад, ки дурўғгўёни маъруф ба дурўғгўй онҳоро ривоят кардаанд, мисли

Абумихнаф Лут ибни Яҳё ва Ҳишом ибни Муҳаммад ибни Соиби Калбӣ.

Навъи дуввум: Баъзе аз ин аҳодис низ саҳеҳанд, вале аксари ин, умуре ҳастанд, ки саҳоба дар анҷоми он маъзур буда, узрашон онҳоро аз доираи гуноҳ хориҷ месозад ва онро вориди доираи иҷтиҳод мекунад. Чунончи роҳи савобро паймуда бошанд ду аҷр ва савоб мебаранд ва агар дар он ба хато рафта бошанд аз аҷру подош баҳра мебаранд.

Хулоса ин аст, ки ҳубби саҳоба ва буғзи эшон маҳакки асосии имон будааст. Пас шахси мўъмин эшонро дўст бидорад ва аз Худо бипурсад, ки рўзи ҷазо, ҳангоми изни шафоъат ўро ба дасти яке аз ин родмардон бисупорад.